

Història

Presència gironina a la Universitat de Cervera (1717-1842)

J. Víctor Gay

Façana interior de la Universitat de Cervera.

Fa uns anys que ens va deixar Mn. Eduard Puigbert i Fontfreda (Girona, 1916-2000), personalitat eclesiàstica compromesa amb la societat civil, especialment en l'etapa de recuperació del moviment escolta a la diòcesi i també vinculat a la docència, al Seminari, l'institut i l'Escola Normal del Magisteri. Persona amb una sòlida base cultural, es formà a la Universitat Pontifícia de Comillas, on descobrí el plaer de la recerca històrica amb relació a les nostres comarques. Unes setmanes abans de la seva mort i en el decurs d'una visita que li vàrem fer, ja que ens unia una relació familiar directa, i mentre seguíem diferents temes apareguts feia poc a la *Revista de Girona*, ens va lliurar un text per incorporar al fons documental de l'Arxiu d'Imatges i que correspon a la lliçó inaugural que va pronunciar en l'obertura del curs acadèmic 1948-1949, al *Seminari de Girona*, centre del qual, com hem dit, era catedràtic; en aquell moment hi impartia les assignatures de llatí i castellà. El tema escollit va ser la presència gironina a la Universitat de Cervera, bàsicament en el decurs del segle XVIII, amb un seguit de detalls i informacions sobre professors i alumnes de l'esmentat centre universitari.

Mossèn Eduard Puigbert i Fontfreda va estudiar els lligams de Girona amb un centre universitari creat per Felip V amb un objectiu d'ordre públic i fins de càstig

Una aportació única

Es tracta d'una aportació històrica i documental única i que evidencia l'alt nivell de formació que s'impartia des del Seminari gironí, de fet únic centre d'ensenyament superior, juntament amb l'Escola Normal del Magisteri, que funcionava en aquella Girona dels grisos anys de la postguerra. Entenem que es tracta d'una aportació valuosa d'una etapa de la cultura universitària catalana, i concretament la gironina. El treball de Mn. Puigbert està centrat en els eclesiàstics de casa nostra que van exercir el professorat en aquella Universitat, mentre que el ventall d'alumnes va ser molt més ampli i divers. En tot cas aquest documentat treball restarà des d'ara a l'abast dels estudiosos gironins i, en certa mesura, ens permet lligar la positiva realitat universitària de què gaudeix Girona actualment amb un dels períodes més difícils per als estudis superiors a Catalunya. En aquesta etapa, com veurem, Girona va tenir un paper determinant, i també evidencia el nivell cultural que es mantenia darrere d'una façana que fàcilment es qualifica de levítica i àrida en l'àmbit dels estudis i la ciència.

Cervera, una universitat política?

«El fet que la Universitat de Cervera nasqués filla del despit i de les iras del rei i que aquesta institució hagués de servir com a càstig i sanció als barcelonins i de premi i reconeixement a la lleialtat d'un poble en el decurs de la guerra de Successió ha estat l'arrel del ressentiment de molts catalans amb opinions contràries al prestigi d'aquell centre cultural», afirma l'autor de l'estudi en situar els orígens de la Universitat de Cervera.

Efectivament, aquella universitat va ser fundada el 1717 pel primer rei Borbó, amb un clar objectiu que avui

en diríem d'ordre públic i fins de càstig: «por quanto las turbaciones pasadas del Principado de Cataluña obligaron mi providencia a mandar se cerrasen todas la Universidades por haber los que concurrían en ellas fomentado muchas inquietudes», s'assenyala en el decret de supressió no sols de la universitat barcelonina, ja que cal recordar que tots els altres centres universitaris catalans van ser igualment suprimits. El decret reconeix aquesta fidelitat dels ciutadans de Cervera a la causa de Felip V: «Y teniendo muy presente mi gratitud, quanto he debido de amor y constante lealtad de la fidelísima ciudad de Cervera en todo tiempo que ocuparon los enemigos aquel Principado, como acostumbrada a mantener siempre firme la fe prometida a sus soberanos».

Aquella decisió, cal no oblidar-ho, va suposar la desaparició de l'Estudi General de Girona: «Un rey despiadado, vengativo e iracundo que podría llamarse modelo de déspotas arrebató nuestras sacrosantas libertades y Fueros que habían dado días felices y de gloria al Principado. La antigua Universidad gerundense tan honrada por todos, por Santos Padres y Reyes, por prelados y hombres eminentes que tantos frutos había dado a la ciencia y a la cultura general y a la virtud, no escapó de las iras del tirano», va escriure, dolgut, Juan B. Torroella.

La perspectiva del temps ha calmat les passions immediates i ens permet valorar de forma més serena el que va representar aquella Universitat en la cultura catalana del segle XVIII, i també fer un recorregut pels noms dels seus claustres i quin paper hi van tenir els gironins.

Avui Cervera s'ha apropat a Girona amb la facilitat de l'Eix Transversal, en un extrem del seu recorregut. La ciutat encara està presidida per l'edifici universitari, que es

Porta principal de la Universitat de Cervera.

va començar a bastir l'any 1718; les primeres aules van ser obertes el 1740 i es culminà, bàsicament, el 1768. És una visita recomanable, i en l'ampli immoble, que avui torna a acollir estudiants, encara hi podem sentir el ressò d'aquells que en el decurs de 125 anys es van formar en les diferents disciplines. Només en aquella població es podien fer els estudis superiors, cal no oblidar-ho. També ho assenyalava Mn. Puigbert: «Encara que hem dit que el prestigi de la Universitat és degut única i exclusivament als seus homes, hem de reconèixer que l'impuls del rei en fer-la gran contribuï en gran mesura a aconseguir-ho». Els catalans, recorda l'autor, no podien assolir graus universitaris en cap altre centre. Tampoc es reconeixien els títols (graus) assolits en altres universitats, excepció feta de les titulacions de Salamanca, Valladolid, Alcalà i Ossa. Es van suprimir explícitament els graus concedits per Gandia, que era una alternativa de molts catalans,

abans que triar les universitats castelleses, i l'única d'Aragó reconeguda. Igualment el suport vaticà amb la butlla de 1730 va ser important. Era la llum verda vaticana al nou centre.

En resum, la Universitat de Cervera esdevingué, entre 1717 i 1824 únic centre d'ensenyament superior en el nostre país, per decisió reial i amb aquestes benediccions assenyalades. Per tant, no pas amb especial entusiasme, els que es volien formar en graus superiors havien de fer cap a aquella població lleidatana, entre d'altres, professors i alumnes de les nostres comarques.

Professors gironins a Cervera

Mn. Eduard Puigbert en el seu ampli i documentadíssim treball dedica tot un capítol a la «Vida literària de la Universitat de Cervera», és a dir, el nivell dels estudis, publicacions i recerques fetes en aquell període universitari, etc. Darrere d'aquesta activitat tenim un seguit de noms i personalitats gironines que van participar directament en l'activitat dels estudis superiors a Cervera. Repetim que es tracta bàsicament d'eclesiàstics que, encara en aquells anys, tenien el quasi monopoli de l'ensenyament superior, per no dir de la base cultural del país.

L'autor els aplega segons l'orde religiós a què pertanyien: dels dominics ressenya el P. Narcís Llobera, professor de teologia tomista de prima que va ser a Cervera des del 1725 fins al 1741, en què es jubilà, i també el dominic Narcís Puig, que hi exercí de professor de filosofia de 1833 al 1835.

L'aportació dels jesuïtes gironins al claustre de Cervera va ser notable. L'olotí Bonaventura Ferrusola hi va ser catedràtic de prima de teologia suarista de 1718 fins al 1741, en què es jubilà. Un altre olotí, Miquel Conill, professor de teologia. També Pere Ferrusola, que va estar-hi 23 anys, catedràtic de

Mossèn Eduard Puigbert, autor de l'estudi que es ressegueix en aquest article.

filosofia suarista primer i de teologia després. Nascut a Bordils, el P. Mateu Aymerich va ser durant sis cursos professor de filosofia a la Universitat de Cervera. Encara hi hagué un altre professor olotí i jesuïta, el P. Josep Ferrer, del qual sembla que no en tenia més detalls l'autor en el moment de redactar el seu treball. Igualment va ser professor de filosofia suarista i de filosofia moral el P. Bonaventura Gayolà, nascut a Figueres.

També tenim un franciscà, el P. Francesc Daniel, nascut a Castelló d'Empúries, catedràtic de filosofia escotista, el 1778. Cal dir que aquest religiós va pronunciar la pregària de comiat del rei Carles III.

Dos germans del clergat regular van ser Felip i Antoni Campà, de Camprodon (aleshores bisbat de Girona). El primer, professor d'institucions canòniques i el segon, professor d'humanitats. Una altra figura destacada de la clerecia gironina que va estar a Cervera és Francesc Xavier Dorca, nascut a la ciutat de Girona, avui encara recordat amb un carrer a la capital, després de ser canonge de la nostra catedral. A Cervera va ser catedràtic d'humanitats. Dos gironins més presents al claustre de professors d'aquella única universitat catalana van ser Francesc Mayans, primer professor de filo-

sofia tomista i després catedràtic de teologia tomista, i Francesc Pou, professor d'institucions canòniques.

Sacerdots olotins que van ser professors a aquella universitat: Jaume Serrat, que ensenyà lleis; Joan Noguera, catedràtic de casuística; Francesc Castanys, catedràtic de medicina; i Mn. Joaquim Masmitjà, professor de canons a Cervera. De Calella de la Costa, per tant de la diòcesi gironina, era Mn. Raimon Basart, professor de lleis; de Blanes, Mn. Antoni Lacreu, professor de medicina; i Narcís Andreu, de Girona, professor d'institucions canòniques.

Els estudiants

Si la recerca de Mn. Puigbert respecte del professorat gironí a la Universitat de Cervera és minuciosa i amb tota mena de detalls personals, respecte dels alumnes ja assenyalava que és molt més complicat en base a la poca cura que es va tenir dels arxius d'alumnat i de les diferents situacions històriques del país que, cíclicament, semblen afectar la conservació documental. El contingut dels arxius d'aquest país ha estat habitual «combustible» revolucionari, que no dubta a qualificar-lo de «pape-rassa» per justificar-ne la destrucció. Només d'aquells alumnes que la seva posterior projecció en el món de la ciència, les arts, la cultura o la religió ens permet tenir-ne notícia biogràfica, sabem que s'han format a Cervera. És el cas del figuerenc Narcís Monturiol, el conegut inventor d'un dels primers submergibles fets a casa nostra. Igualment alguns dels professors ressenyats havien estat alumnes del centre, com l'esmentat Dr. Masmitjà.

Mossèn Puigbert, que va treballar també amb els arxius Capítular i Diocesà, ens explica en el seu treball l'organització dels col·legis que les vuit mitres catalanes tenien a Cervera i que ajuda a fer un seguiment dels seus

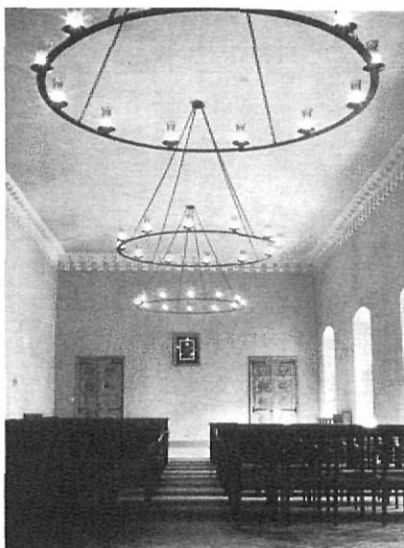
Entre els professors gironins de la Universitat destaca Francesc Xavier Dorca, canonge de la Catedral. Entre els alumnes, l'inventor figuerenc Narcís Monturiol

alumnes. Cal dir que aquesta documentació està més ben conservada i ordenada que la de certs arxius civils, malgrat que, tradicionalment, els eclesiàstics han patit més directament aquests esdeveniments negatius per a la seva conservació.

La darrera part d'aquesta lliçó magistral, Mn. Eduard Puigbert la dedica a fer un seguiment dels canonges de la Catedral de Girona que havien estat professors de la Universitat de Cervera. No tots, evidentment, eren nascuts a la diòcesi de Sant Narcís. Es tracta de demostrar que el pas pel centre universitari de Cervera era important per assolir una d'aquestes canongies. Cal no perdre de vista que per accedir a aquests càrrecs s'havia de superar una oposició que era difícil i exigent.

Desaparició de la Universitat de Cervera

Aquella universitat nascuda a l'ombra de la nova monarquia, com tots sabem, no va quallar en l'ànim dels catalans. Els barcelonins es varen sentir especialment ferits per aquest greuge: «al meu entendre la mort de la Universitat borbònica respon no sols a l'acció dels barcelonins que no es deturaren en el decurs d'aquells anys, ni als efectes de la Guerra del Francès i de la primera guerra carlina, també la revolta liberal hi va tenir molta influència», escriu Mn. Puigbert en la darrera part del seu treball. Es procedí a la secularització de l'ensenyament superior i es decretaren furs universitaris. Tot plegat permeté un canvi radical en el concepte de l'ensenyament superior. Eren els anys del regnat d'Isabel II, fortament criticada pels sectors conservadors del país i finalment destronada i exiliada per altres corrents de pensament; tota una paradoxa. Tot plegat culminà amb el decret del general Espartero, Duc de la Victòria, que amb data 10 d'agost de 1842 va fer desaparèixer les universitats

Una de les aules de la Universitat de Cervera restaurades els anys 60.

pontificies. Restaren només sota el control eclesiàstic els seminaris. L'ensenyament de la teologia va desaparèixer també de les universitats estatals. Amb el pas del temps s'ordenaren els graus i nivells de les noves universitats pontificies diferenciades de les estatals, però aquesta ja és una altra història.

En tot cas, el que l'autor de l'esmentat treball, avui feliçment recuperat, pretenia era defensar el dret de l'Església a exercir l'ensenyament. El trobem recollit en el *Nou Testament*, en la carta de Sant Pau a Timoteu: «predica la paraula, insisteix oportunament i inoportunament, reprèn, amenaça, exhorta, amb molta paciència i doctrina». A un nivell físicament més proper, el treball de Mn. Puigbert detalla la relació d'escoles gironines a l'ombra de la Catedral i Sant Fèlix a l'entorn del segle XIII, per seguir en el següent l'escola del metge Raymond Carol, o la del mercader Jaume Beuda. En resum, es tracta d'una llarga tradició de docència que l'episodi de la Universitat de Cervera va trencar per un període de 125 anys. La desaparició del estudis universitaris a Girona va ser un cop

dur, malgrat aquesta notable presència de gironins a Cervera, fins que no tornà el Col·legi Universitari, posteriorment esdevingut Estudi General i avui, sortosament, universitat.

Un comentari de «Gerión»

Pocs dies després de la lectura d'aquest treball de Mn. Eduard Puigbert en l'esmentat acte d'obertura del curs al Seminari, el recordat Dr. Carles de Bolós i Vayreda, en la seva secció «Angulo de la ciudad», que publicava al diari *Los Sitios*, va dedicar un escrit a la feina realitzada i finalitzava amb aquestes paraules: «Seria una llàstima que aquest treball, que sens dubte ha suposat al jove professor una tasca de recerca considerable, restés per sempre arxivat entre els records personals de l'autor, com acostuma a succeir en aquests casos. Com una documentada aportació a la cultura gironina, com un treball de concreció en un punt de la nostra història, cal procurar que aquest treball sigui divulgat en lletres de motlle».

De moment l'Arxiu d'Imatges ha incorporat al seu fons documental el treball de Mn. Puigbert i resta així a l'abast dels estudiosos, i especialment dels universitaris, que són la millor perspectiva de futur de les ciències i les lletres de Girona, com un testimoni de la seva molta feina feta al servei de l'Església, la societat i la cultura gironines.

Ens calia donar aquest testimoni i retre aquest petit homenatge a Mn. Eduard Puigbert, el qual, com un darrer gest de la seva intensa vida, ens va fer confiança en dipositar-nos aquest treball que també ens permetrà recordar i saber d'aquells gironins que van enriquir el claustre de la Universitat de Cervera en un moment prou delicat per a l'ensenyament superior en el nostre país que esperem que no es torni a repetir.